

והא אמר רב כהנא: לא שנו אלא רובו, אבל כולו מכוסה — חוצץ מדין תורה. אפילו שאינו מקפיד! ומשיבים: שאני עופר דהיינו רביתיה נשונה עובר שזוהו טבע-גידולו ואין לומר שרחה אמו הוא חציצה. משום שזה מקום גידולו, ולכן נחשב לו כאילו הוא עצמו טבל. כי אתא [כאשר בא] רבינא מארץ ישראל אמר

בשם ר' יוחנן: לענין יוחסין. באומות, בעודם גויים, הלך אחר הזכר, ואם נישאו לאחר שנתגיירו — הלך אחר הפגום שבשניהם. ומסבירים: באומות הלך אחר הזכר — כדתניא [נמו ששנויה ברייתא]: מנין לאחד מן האומות שבא על הכנענית והוליד בן, שאתה רשאי לקנותו בעבד ואיננו קרוי כנעני שאסור לקיימו בארץ — שנאמר "וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו עבד ואמה" (ויקרא כה, מה). יכול אפילו אחד מן הכנענים שבא על אחת מן האומות והוליד בן, שאתה רשאי לקנותו בעבד — תלמוד לומר "אשר הולידו בארצכם" (שם) לומר: מן הנולדים בארצכם, שאמם היתה כנענית, מותר לקנות, ולא מן הגרים בארצכם, כלומר: לא מבני הכנענים שהיו גרים בארץ, שאותם אסור להחזיק אפילו כעבדים מכיון שמתייחסים אחרי אביהם הכנעני. אמרנו שאם נתגיירו הלך אחר פגום שבשניהם, ושואלים: במאי [כמה, באיזה מקרה מדובר כאן] אילימא [אם תאמר] במצרי שנשא עמונית — מאי [מה] פגום שבשניהם אית [יש] בה? שכיח שההלכה היא עמונית ולא עמונית הרי היא איננה פגומה כלל! אלא מדובר בעמוני שנשא מצרית, ואז, אי [אם] הילד זכר הוי [הוא] — שדייה בחר [הטל אותו אחר] אביו העמוני, ויחשב כעמוני ופסול לבוא בקהל לעולם, אי נקבה הוי [אם נקיבה היא] שדייה בחר מצרית [הטל אותה אחר המצרית] ותיחשב כמצרית שניה.

א משנה ממזרין ונתנין אסורין, ואיסורין אסור עולם, אַחַד זְכָרִים וְאֶחָד נְקִיבוֹת.

ב גמרא — אמר ריש לקיש: ממזרת, לאַחַר עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מוֹתֶרֶת. יֵלֵף עֲשִׂירֵי עֲשָׂרֵי מַעֲמוֹנֵי וּמוֹאָבִי, מֵהַ לְהֵלֵךְ נְקִיבוֹת מוֹתֶרֶת — אֲפֹרָה כִּי אֵינָהּ מוֹתֶרֶת. — אִי, מֵהַ לְהֵלֵךְ מִדְּאֵף כִּי אֵינָהּ מוֹתֶרֶת! — וְהָאֵנָּה תָּנָן: מִמְזָרִים וְנִתְיָנִין אֲסוּרִין וְאִיסוּרֵן אִיסוּר עוֹלָם, אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקִיבוֹת! — לֹא קָשְׁיָא, הָא — כִּמְאֵן דְּאָמַר ר' הוּנָה וּמֵינָהּ וּמֵינָהּ, הָא כִּמְאֵן דְּאָמַר ר' הוּנָה וּמֵינָהּ וּמֵינָהּ בְּאַתְרָא.

בגמרא נמשך ענין זה, ונראה שיש בו כדי להבהיר את הנושא. אמר ר' יוחנן: אסורין ואיסורין, אסור עולם, אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקִיבוֹת. ויש להבין: מהו אסור עולם? האם זה אסור לדבר, או אסור לעולם? ומהו אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקִיבוֹת? האם זה אסור לדבר, או אסור לעולם? ומהו מִמְזָרִים וְנִתְיָנִין אֲסוּרִין וְאִיסוּרֵן אִיסוּר עוֹלָם? האם זה אסור לדבר, או אסור לעולם? ומהו לֹא קָשְׁיָא, הָא — כִּמְאֵן דְּאָמַר ר' הוּנָה וּמֵינָהּ וּמֵינָהּ, הָא כִּמְאֵן דְּאָמַר ר' הוּנָה וּמֵינָהּ וּמֵינָהּ בְּאַתְרָא? האם זה אסור לדבר, או אסור לעולם? ומהו מִמְזָרִים וְנִתְיָנִין אֲסוּרִין וְאִיסוּרֵן אִיסוּר עוֹלָם? האם זה אסור לדבר, או אסור לעולם? ומהו לֹא קָשְׁיָא, הָא — כִּמְאֵן דְּאָמַר ר' הוּנָה וּמֵינָהּ וּמֵינָהּ, הָא כִּמְאֵן דְּאָמַר ר' הוּנָה וּמֵינָהּ וּמֵינָהּ בְּאַתְרָא?

א משנה ממזרין ונתנין אסורין, ואיסורין אסור עולם, אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקִיבוֹת. — אמר ר' יוחנן: אסורין ואיסורין, אסור עולם, אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקִיבוֹת. ויש להבין: מהו אסור עולם? האם זה אסור לדבר, או אסור לעולם? ומהו אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקִיבוֹת? האם זה אסור לדבר, או אסור לעולם? ומהו מִמְזָרִים וְנִתְיָנִין אֲסוּרִין וְאִיסוּרֵן אִיסוּר עוֹלָם? האם זה אסור לדבר, או אסור לעולם? ומהו לֹא קָשְׁיָא, הָא — כִּמְאֵן דְּאָמַר ר' הוּנָה וּמֵינָהּ וּמֵינָהּ, הָא כִּמְאֵן דְּאָמַר ר' הוּנָה וּמֵינָהּ וּמֵינָהּ בְּאַתְרָא? האם זה אסור לדבר, או אסור לעולם? ומהו מִמְזָרִים וְנִתְיָנִין אֲסוּרִין וְאִיסוּרֵן אִיסוּר עוֹלָם? האם זה אסור לדבר, או אסור לעולם? ומהו לֹא קָשְׁיָא, הָא — כִּמְאֵן דְּאָמַר ר' הוּנָה וּמֵינָהּ וּמֵינָהּ, הָא כִּמְאֵן דְּאָמַר ר' הוּנָה וּמֵינָהּ וּמֵינָהּ בְּאַתְרָא?

והא (והרי) אמר רב כהנא: לא שנו אלא רובו, אבל כולו מכוסה — חוצץ מדין תורה. אפילו שאינו מקפיד! ומשיבים: שאני עופר דהיינו רביתיה נשונה עובר שזוהו טבע-גידולו ואין לומר שרחה אמו הוא חציצה. משום שזה מקום גידולו, ולכן נחשב לו כאילו הוא עצמו טבל. כי אתא [כאשר בא] רבינא מארץ ישראל אמר

בשם ר' יוחנן: לענין יוחסין. באומות, בעודם גויים, הלך אחר הזכר, ואם נישאו לאחר שנתגיירו — הלך אחר הפגום שבשניהם. ומסבירים: באומות הלך אחר הזכר — כדתניא [נמו ששנויה ברייתא]: מנין לאחד מן האומות שבא על הכנענית והוליד בן, שאתה רשאי לקנותו בעבד ואיננו קרוי כנעני שאסור לקיימו בארץ — שנאמר "וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו עבד ואמה" (ויקרא כה, מה). יכול אפילו אחד מן הכנענים שבא על אחת מן האומות והוליד בן, שאתה רשאי לקנותו בעבד — תלמוד לומר "אשר הולידו בארצכם" (שם) לומר: מן הנולדים בארצכם, שאמם היתה כנענית, מותר לקנות, ולא מן הגרים בארצכם, כלומר: לא מבני הכנענים שהיו גרים בארץ, שאותם אסור להחזיק אפילו כעבדים מכיון שמתייחסים אחרי אביהם הכנעני. אמרנו שאם נתגיירו הלך אחר פגום שבשניהם, ושואלים: במאי [כמה, באיזה מקרה מדובר כאן] אילימא [אם תאמר] במצרי שנשא עמונית — מאי [מה] פגום שבשניהם אית [יש] בה? שכיח שההלכה היא עמונית ולא עמונית הרי היא איננה פגומה כלל! אלא מדובר בעמוני שנשא מצרית, ואז, אי [אם] הילד זכר הוי [הוא] — שדייה בחר [הטל אותו אחר] אביו העמוני, ויחשב כעמוני ופסול לבוא בקהל לעולם, אי נקבה הוי [אם נקיבה היא] שדייה בחר מצרית [הטל אותה אחר המצרית] ותיחשב כמצרית שניה.

א משנה ממזרין ונתנין אסורין, ואיסורין אסור עולם, אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקִיבוֹת.

ב גמרא — אמר ריש לקיש: ממזרת, לאַחַר עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מוֹתֶרֶת. יֵלֵף עֲשִׂירֵי עֲשָׂרֵי מַעֲמוֹנֵי וּמוֹאָבִי, מֵהַ לְהֵלֵךְ נְקִיבוֹת מוֹתֶרֶת — אֲפֹרָה כִּי אֵינָהּ מוֹתֶרֶת. — אִי, מֵהַ לְהֵלֵךְ מִדְּאֵף כִּי אֵינָהּ מוֹתֶרֶת! — וְהָאֵנָּה תָּנָן: מִמְזָרִים וְנִתְיָנִין אֲסוּרִין וְאִיסוּרֵן אִיסוּר עוֹלָם, אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקִיבוֹת! — לֹא קָשְׁיָא, הָא — כִּמְאֵן דְּאָמַר ר' הוּנָה וּמֵינָהּ וּמֵינָהּ, הָא כִּמְאֵן דְּאָמַר ר' הוּנָה וּמֵינָהּ וּמֵינָהּ בְּאַתְרָא.

בגמרא נמשך ענין זה, ונראה שיש בו כדי להבהיר את הנושא. אמר ר' יוחנן: אסורין ואיסורין, אסור עולם, אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקִיבוֹת. ויש להבין: מהו אסור עולם? האם זה אסור לדבר, או אסור לעולם? ומהו אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקִיבוֹת? האם זה אסור לדבר, או אסור לעולם? ומהו מִמְזָרִים וְנִתְיָנִין אֲסוּרִין וְאִיסוּרֵן אִיסוּר עוֹלָם? האם זה אסור לדבר, או אסור לעולם? ומהו לֹא קָשְׁיָא, הָא — כִּמְאֵן דְּאָמַר ר' הוּנָה וּמֵינָהּ וּמֵינָהּ, הָא כִּמְאֵן דְּאָמַר ר' הוּנָה וּמֵינָהּ וּמֵינָהּ בְּאַתְרָא? האם זה אסור לדבר, או אסור לעולם? ומהו מִמְזָרִים וְנִתְיָנִין אֲסוּרִין וְאִיסוּרֵן אִיסוּר עוֹלָם? האם זה אסור לדבר, או אסור לעולם? ומהו לֹא קָשְׁיָא, הָא — כִּמְאֵן דְּאָמַר ר' הוּנָה וּמֵינָהּ וּמֵינָהּ, הָא כִּמְאֵן דְּאָמַר ר' הוּנָה וּמֵינָהּ וּמֵינָהּ בְּאַתְרָא?

א משנה ממזרין ונתנין אסורין, ואיסורין אסור עולם, אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקִיבוֹת. — אמר ר' יוחנן: אסורין ואיסורין, אסור עולם, אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקִיבוֹת. ויש להבין: מהו אסור עולם? האם זה אסור לדבר, או אסור לעולם? ומהו אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקִיבוֹת? האם זה אסור לדבר, או אסור לעולם? ומהו מִמְזָרִים וְנִתְיָנִין אֲסוּרִין וְאִיסוּרֵן אִיסוּר עוֹלָם? האם זה אסור לדבר, או אסור לעולם? ומהו לֹא קָשְׁיָא, הָא — כִּמְאֵן דְּאָמַר ר' הוּנָה וּמֵינָהּ וּמֵינָהּ, הָא כִּמְאֵן דְּאָמַר ר' הוּנָה וּמֵינָהּ וּמֵינָהּ בְּאַתְרָא? האם זה אסור לדבר, או אסור לעולם? ומהו מִמְזָרִים וְנִתְיָנִין אֲסוּרִין וְאִיסוּרֵן אִיסוּר עוֹלָם? האם זה אסור לדבר, או אסור לעולם? ומהו לֹא קָשְׁיָא, הָא — כִּמְאֵן דְּאָמַר ר' הוּנָה וּמֵינָהּ וּמֵינָהּ, הָא כִּמְאֵן דְּאָמַר ר' הוּנָה וּמֵינָהּ וּמֵינָהּ בְּאַתְרָא?

מסורת השי"ס
א. קדושין סז, א. ירושלמי יבמות פ"ח ה"ג (בשינוי).
ב. קדושין סז, ב. סוטה ג, ב. ירושלמי יבמות פ"ח ה"ג. תוי"כ פרש"י, ד. ילקוט תורה תרסו.
ג. יבמות סט, א (ושם סומנו מקבילות).
ד. ירושלמי יבמות פ"ח ה"ג (בשינוי). ילקוט תורה תתקלג.
ה. (השיטות) ב"ק כח, ב. סנהדרין עה, ב. עו, א. שבועות לא, א. זבחים צא, ב. מנחות טב, א. קז, א. חולין קכ, ב. נדה מג, ב. ירושלמי יבמות פ"ח ה"ג. שם פ"ח ה"א. שם סנהדרין פ"ט ה"א. שם שבועות פ"ד ה"ב. שם פ"ח ה"א. שם פ"ח ה"א.

גרסות

רבינא אמר ר' יוחנן בכת"י: רבין אמר ר' יוחנן. אסורין ואיסורין בדפוס: איסורין.

(רמב"ם, ספר קדושה, הלכות איסורי ביאה, פ"ב ה"כ. שו"ע אה"ע ד, ז) (רמב"ם, ספר קדושה, הלכות איסורי ביאה, פ"ב ה"כ. שו"ע אה"ע ד, ז)

תריסר ירחי שתא — ללו דוקא, דהא קרוז ללמחן שנין הוא. שהרי סוף שנותיו של דוד היה, אלא לפי שאין דרך כבוד לספוד אחר שנים עשר חודש, אחר שנתקנלו תנחומין על המת, כדאמר נמועד קטן (כא, ג). אין לנו — למכוע לשאול ולנימו לא כסף ולא זהב כי אס נפשות, ואין לנו להמית בשאר ישראל כי אס בזרעו. והוקענום —

מלייה. באומה זו — ישראל. הרחמנים כו' — והני גבעונים, כיון דלא מרחמי — אינן ראוין לידבק בהן. מיד גזר עליהן דוד. לכן נאמר "והגבעונים לא מבני ישראל המה". ויהמול המלך — ואי נארון מלח מילחא, כיון דלא קלטו ארון — מהו חמלתו של דוד? ומשני: שלא העניו. וכי משוא פנים יש בדבר — וכי היה לו לדוד לישא פנים נדיני נפשות? היה לו להעניר את כולן. ואכתי משוא פנים יש בדבר — הואיל וקלטו ארון — לא היה לו להמית אחר תמחו. ואל יתחלל שם שמים — שיהיו האומות אומרים: אין אומה זו ראוין לידבק בה, שהרי פשטו ידיהם בגרים ליעול מזונותיהם, ולא עשו בהן נקמה.

תוספות

ארמוני ומפיכות — אותו מפיכות היה בן שאול. ואמר רבינו תם: דהוא היה רבו של דוד, דאמר בפרק קמא דברכות (ד, א): שהיה מבייש פני דוד בהלכה. וגרס התם דלא מפיכות שמו אלא איש בעל שמו. כי מפיכות בן שאול נקרא איש בעל בדברי הימים, ולא כמה שכתוב בספרים איש בושט שמו, דלא מצינו בשום מקום איש בושט שנקרא מפיכות, ואיש בושט נהרג בתחלת מלכות בית דוד, קודם מעשה הגבעונים. דליכא למימר דמפיכות, בנו של יהונתן, היה רבו של דוד — דאותו לא מצינו בשום מקום שנקרא לא איש בושט ולא איש בעל. ואם תאמר: ולמה לא חלק לו כבוד לרבו לבקש עליו רחמים שלא יקלטנו הארון? ויש לומר: דשמו בקש ולא נענה.

תריסר ירחי שתא, ולא דרכיה למספדיה נתינים ניקרינהו ונפייסינהו, "ויקרא המלך לגבעונים ויאמר אליהם... מה אעשה לכם וכמה אכפר וברכו את נחלת ה'. ויאמרו לו הגבעונים אין לנו כסף וזהב עם שאול ועם ביתו ואין לנו איש וגו' יתן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום לה' וגו'" (שמואל ב' כא, ב-ו) מפיס ולא פייסינהו (ניסה לפייסם בדברים אחרים ולא התפייסו). אמר דוד: שלשה סימנים יש באומה זו של ישראל, שהם הרחמנים, והביישין, וגומלי חסדים. רחמנים — דכתיב (שנאמח) "ונתן לך רחמים ורחמך והרכך" (דברים יג, יח) ביישין — דכתיב (שנאמח) "בעבור תהיה יראתו על פניכם" (שמות כ, יז) ויראה שעל פניו של אדם היא ביישנותו, גומלי חסדים — דכתיב "למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו... לעשות צדקה... וגו'" (בראשית יח, יט). כל שיש בו שלשה סימנים הללו — ראוי להדבק באומה זו של ישראל, ומי שאין בו תכונות אלה איננו ראוי להיות קשור בישראל, וכיון שראה את אכזריותם גזר עליהם שלעולם לא יתערבו עוד בישראל. וממשיכים בהסברת סיפור המעשה: "ויקח המלך את שני בני רצפה בת איה אשר ילדה לשאול את ארמוני ואת מפיכות ואת חמשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל בן ברזילי המחולתי" (שמואל ב' כא, ח). ושואלים: מאי שנא הני (כמה שונים אלה) שבחר דווקא בהם ולא מצאצאי שאול האחרים? אמר רב הונא: העבירים את צאצאי שאול לפני ארון הכרית, כל שארון קולטו שנדבק לשם ולא יכול לזוז — למיתה, כל שאין ארון קולטו — לחיים. מתיב (מקשה) רב חנא בר קטינא: נאמר "ויחמל המלך על מפיכות בן יהונתן בן שאול" (שם ז) ואם בארון היה הדבר תלוי — מה מקום לחמלת המלך? ומשיבים: שלא העבירו לפני הארון כלל. ומעתה שואלים לגוף הדבר: וכי

משוא פנים יש בדבר? שאם מוטרם את ההחלטה כידי שמים, מדוע התערב דוד בדיני נפשות ומדוע לא העבירו? אלא עונים בדרך אחרת: שהעבירו וקלטו הארון, ובקש עליו רחמים, ופלטו. ושואלים: ואכתי (ועדיין) קשה: וכי משוא פנים יש בדבר? אלא, שבקש רחמים שלא יקלטנו הארון. ולא עשה מעשה אחר. על עצם המעשה המתואר במקרא מקשים: והא כתיב (והרי נאמח) "לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות וגו'" (דברים כד, טז) ובני שאול לא חטאו כלל, ומדוע הומתו? אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: מוטב שתעקר אות אחת (ומצוה אחת) מן התורה באופן כזה, ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא. שהרי המתת הגבעונים על ידי עם ישראל היה בה חילול השם, וכדי לתקן את הדבר עשו על פי דבריהם. למרות שהם נגד התורה. נאמר שם "ותקח רצפה בת איה את השק

תריסר ירחי שתא (שנים עשר חודשי שנה), כלומר: מעבר לתקופת האבל של שנים עשר חודש כבר עברו כמה וכמה שנים, ולא דרכיה למספדיה ונאין הדרך לספוד אותם לאחר זמן כה רב, ובנוגע לנתינים (הגבעונים) ניקרינהו ונפייסינהו נקרא אותם ונפייס אותם ולכן נאמר "ויקרא המלך לגבעונים ויאמר אליהם... מה אעשה לכם וכמה אכפר וברכו את נחלת ה'. ויאמרו לו הגבעונים אין לנו כסף וזהב עם שאול ועם ביתו ואין לנו איש וגו' יתן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום לה' וגו'" (שמואל ב' כא, ב-ו) מפיס ולא פייסינהו (ניסה לפייסם בדברים אחרים ולא התפייסו). אמר דוד: שלשה סימנים יש באומה זו של ישראל, שהם הרחמנים, והביישין, וגומלי חסדים. רחמנים — דכתיב (שנאמח) "ונתן לך רחמים ורחמך והרכך" (דברים יג, יח) ביישין — דכתיב (שנאמח) "בעבור תהיה יראתו על פניכם" (שמות כ, יז) ויראה שעל פניו של אדם היא ביישנותו, גומלי חסדים — דכתיב "למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו... לעשות צדקה... וגו'" (בראשית יח, יט). כל שיש בו שלשה סימנים הללו — ראוי להדבק באומה זו של ישראל, ומי שאין בו תכונות אלה איננו ראוי להיות קשור בישראל, וכיון שראה את אכזריותם גזר עליהם שלעולם לא יתערבו עוד בישראל. וממשיכים בהסברת סיפור המעשה: "ויקח המלך את שני בני רצפה בת איה אשר ילדה לשאול את ארמוני ואת מפיכות ואת חמשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל בן ברזילי המחולתי" (שמואל ב' כא, ח). ושואלים: מאי שנא הני (כמה שונים אלה) שבחר דווקא בהם ולא מצאצאי שאול האחרים? אמר רב הונא: העבירים את צאצאי שאול לפני ארון הכרית, כל שארון קולטו שנדבק לשם ולא יכול לזוז — למיתה, כל שאין ארון קולטו — לחיים. מתיב (מקשה) רב חנא בר קטינא: נאמר "ויחמל המלך על מפיכות בן יהונתן בן שאול" (שם ז) ואם בארון היה הדבר תלוי — מה מקום לחמלת המלך? ומשיבים: שלא העבירו לפני הארון כלל. ומעתה שואלים לגוף הדבר: וכי

משוא פנים יש בדבר? שאם מוטרם את ההחלטה כידי שמים, מדוע התערב דוד בדיני נפשות ומדוע לא העבירו? אלא עונים בדרך אחרת: שהעבירו וקלטו הארון, ובקש עליו רחמים, ופלטו. ושואלים: ואכתי (ועדיין) קשה: וכי משוא פנים יש בדבר? אלא, שבקש רחמים שלא יקלטנו הארון. ולא עשה מעשה אחר. על עצם המעשה המתואר במקרא מקשים: והא כתיב (והרי נאמח) "לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות וגו'" (דברים כד, טז) ובני שאול לא חטאו כלל, ומדוע הומתו? אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: מוטב שתעקר אות אחת (ומצוה אחת) מן התורה באופן כזה, ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא. שהרי המתת הגבעונים על ידי עם ישראל היה בה חילול השם, וכדי לתקן את הדבר עשו על פי דבריהם. למרות שהם נגד התורה. נאמר שם "ותקח רצפה בת איה את השק

מסורת חש"ס

א. ירושלמי קדושין פ"ד ה"א. שם טהדרין פ"ו ה"ו. במדביר פ"ח ד. דביר פ"ג ד. מדרש שמואל פ"ח. שוח"ט תהלים פ"א, שם מ"ז. ילקוט נ"ך קנד. ב. ירושלמי שם ושם. במדביר שם. מדרש שמואל שם (בשינוי).

גדרות

ויקרא המלך בב"ח: מיד ויקרא חמלך. מפיס ולא מייסינהו ככתיב מלים אלה חסרות ובדפ"י: מייסינהו ולא מפיסו. אמר שלשה סימנים ככתיב: אמר דוד שלשה דברים. מבזר תהיה בכתיב ובע"י כבמקרא: ובעבור תהיה. ראוי להדבק באומה זו ושי בכתיב: ראויין לידבק עם ישראל וכל שאין לו שלשה סימנים הללו אינו ראוי לידבק עם ישראל ובזוהם לזה בע"י. אלא שהעבירו — שלא יקלטו יש בכתיב: אלא שהעבירו ובקש עליו רחמים שלא יקלטו.

לשון

פרהסיא מקור המלה הוא ביוונית παρασησια (פרהסיא) ומשמעה המקורי זיבור גלוי בלא מעצורים, ובלשון חז"ל — דבר הנעשה במומני בלא להסתירו.

עיונים

אלא שבקש רחמים וכו' / והיו אחרונים שהקשו: הרי עדיין אפשר לשאול: וכי משוא פנים יש בדבר? ובעיון יעקב תירץ שהשאלה היתה על דברים הנראים לעין כל, שאם נקלט משהו בארון ואחר כך נפלט נראה שאין הדין דין צדק. אבל כשדוד התפלל בינו לבין עצמו הרי אין רואים זאת, ואין יודעים מפני מה לא קלטו ארון. מוטב שתעקר אות / ראשונים (ריטבי"א ועוד) ואחרונים ניסו לפרש את הדבר כמשמעו שמדובר בעקירת אות אחת, אלא שהדברים דחוקים, וכמעט הכל סיכמו כי הכוונה היא לא לאות אחת דווקא אלא לפסוק שלם.

תריסר ירחי שתא / אחרונים נתנו טעמים שונים להלכה זו. ונראה כי מאחר שקבעו שיעור זמן זה של שנים עשר חודש כשיעור הזמן הארוך ביותר של אבילות, הרי זה מכיון שהצער על המת מתמעט עם הזמן, ואם מספיד לאחר זמן זה שוב אין גורמים על ידי כך לעורר אבילות וצער, ואין זו מדת דרך ארץ שיעשו הספד בלא להביא להתרגשות של אבל. שלשה סימנים / בירושלמי (קדושין ועוד) נאמר הדבר בלשון "שלש מתנות טובות ניתנו לישראל". וראה במהרש"א שאף הוא מסביר על פי דרכו כי תכונות אלה אינן תכונות עצמיות של גזע ישראל, אלא מתנות שנתן הקב"ה לעומדים במעמד הר סיני, שיוכלו לקיים את התורה כראוי. העבירים לפני ארון / בירושלמי נאמר בלשון אחרת: "העבירים לפני המזבח", כל שהיה מזבח קולטו נשאר בחיים והאחרים הומתו. ובייפיה מראה"ה הסביר שאין זו מחלוקת. שכן מצאנו שהנגזשים לארון נידונים למוות, ולכן קליטה על ידי הארון היא סימן למיתה. ומצאנו להיפך שהמזבח הוא מקום מקלט לחיים. כל שארון קולטו / וכתב הריטבי"א שבראי אין הקבי"ה מעוות דינו של אדם, ומן הסתם ראויים היו למוות ביד שמים על חטאיהם, אלא שלא היו צריכים להרוג בפני בית דין של מטה, וכאן, מפני חילול שם שמים של ישראל בדבר זה, נשתנה דינם.

אלא שבקש רחמים וכו' / והיו אחרונים שהקשו: הרי עדיין אפשר לשאול: וכי משוא פנים יש בדבר? ובעיון יעקב תירץ שהשאלה היתה על דברים הנראים לעין כל, שאם נקלט משהו בארון ואחר כך נפלט נראה שאין הדין דין צדק. אבל כשדוד התפלל בינו לבין עצמו הרי אין רואים זאת, ואין יודעים מפני מה לא קלטו ארון. מוטב שתעקר אות / ראשונים (ריטבי"א ועוד) ואחרונים ניסו לפרש את הדבר כמשמעו שמדובר בעקירת אות אחת, אלא שהדברים דחוקים, וכמעט הכל סיכמו כי הכוונה היא לא לאות אחת דווקא אלא לפסוק שלם.

תריסר ירחי שתא / אחרונים נתנו טעמים שונים להלכה זו. ונראה כי מאחר שקבעו שיעור זמן זה של שנים עשר חודש כשיעור הזמן הארוך ביותר של אבילות, הרי זה מכיון שהצער על המת מתמעט עם הזמן, ואם מספיד לאחר זמן זה שוב אין גורמים על ידי כך לעורר אבילות וצער, ואין זו מדת דרך ארץ שיעשו הספד בלא להביא להתרגשות של אבל. שלשה סימנים / בירושלמי (קדושין ועוד) נאמר הדבר בלשון "שלש מתנות טובות ניתנו לישראל". וראה במהרש"א שאף הוא מסביר על פי דרכו כי תכונות אלה אינן תכונות עצמיות של גזע ישראל, אלא מתנות שנתן הקב"ה לעומדים במעמד הר סיני, שיוכלו לקיים את התורה כראוי. העבירים לפני ארון / בירושלמי נאמר בלשון אחרת: "העבירים לפני המזבח", כל שהיה מזבח קולטו נשאר בחיים והאחרים הומתו. ובייפיה מראה"ה הסביר שאין זו מחלוקת. שכן מצאנו שהנגזשים לארון נידונים למוות, ולכן קליטה על ידי הארון היא סימן למיתה. ומצאנו להיפך שהמזבח הוא מקום מקלט לחיים. כל שארון קולטו / וכתב הריטבי"א שבראי אין הקבי"ה מעוות דינו של אדם, ומן הסתם ראויים היו למוות ביד שמים על חטאיהם, אלא שלא היו צריכים להרוג בפני בית דין של מטה, וכאן, מפני חילול שם שמים של ישראל בדבר זה, נשתנה דינם.

מסורת הש"ס

- א. ירושלמי קדושין פ"ד ה"א (בשביעיים).
- ב. סגנון דומה פסחים צו, ב.
- ג. בכורות מב, ב.
- ד. קדושין עג, א.

גרסות

- מפני... מפני... בירושלמי ועוד מלים אלה חסרות.
- בן מגוסת בירושלמי וכת"י: בן מגיסת.
- שחלצו לה בירושלמי: שחלצוהו.
- מפני שבעילתה בירושלמי וכת"י: מפני שהיא.

לשון

- בן מגוסת
- יש סבורים כי אין זה שם פרטי אלא כינוי, ומקור המלה הוא צירוף של 'צורה הפרסית העתיקה magovo ושל הצורה היוונית βαγώσας (בגואס) (ואולי בלשון המקרא - בניו, עזרא ב, ב) שזה כינוי לסריס.

העולם

- ליקוי שיש לו רפואה
- כפי שיבואר להלן (ראה בעמ' 354) סריס חמה הוא אדם שיש ליקוי בהתפתחותו המינית, אם בסביבת תורשתית או מפני ליקוי בפעילות בלוטות התפרשה הפנימיות. ליקוי זה בפעילות הבלוטות עשוי לעתים להתרפא, אם על ידי רפוי מעצמו, או על ידי תוספת של הורמונים שונים. אף כי אין בידו ידיעות ברורות בדבר, ייתכן כי אף בזמן השניק הצליתו לרפא מקרים מסוימים של סריסות מסוג זה על ידי תמציות מכליות הורמונים מן החי, או על ידי תרכובות צמחיות שהגבירו בכלל את פעילות הבלוטות.

בימי רבי בקשו להתיר נתינים, ההשוותם לכל ענין לשאר ישראל ולהתירם לבוא בקהל. אמר להם רבי אם חלקנו נתיב ונאמר שביית דין מפיק את זכות עם ישראל להעביד את הגבעונים, וייעשו כעבדים משוחררים, אולם חלק מזבח מי נתיב? והלא הם שייכים גם למקדש ולמזבח! ומעירים, ופליגא (וחלוקה) דעה

זו על מה שאמר ר' חייא בר אבא. שאמר ר' חייא בר אבא שאמר ר' יוחנן: חלק עדה אותו חלק בשיעבוד הגבעונים לעדה - לעולם אסור ואין לו היתר, חלק מזבח, בזמן שבית המקדש קיים - אסור, בזמן שאין בית המקדש קיים - שרי (מוחזק).

א משנה אמר ר' יהושע: שמעתי בשם רבותי שהסריס חולץ וחולצין לאשתו, ושמעתי גם: הסריס לא חולץ ולא חולצין לאשתו, ואין לי דרך לפרש את הסתירה הזו שבין המסורות הללו. אמר ר' עקיבא: אני אפרש: סריס אדם כלומר מי שנסתרס לאחר שנולד - חולץ וחולצין לאשתו, מפני שהיתה לו שעת הכושר (שעה שהיה כשר בה) ואילו סריס חמה, שנולד כשהוא סריס - לא חולץ ולא חולצין לאשתו, מפני שלא היתה לו שעת הכושר, שהרי מתחילתו היה בגדר סריס, שלא היה מסוגל להוליד. ר' אליעזר אומר: לא כי, אלא להיפך: סריס חמה - חולץ וחולצין לאשתו, מפני שיש לו רפואה, סריס אדם - לא חולץ ולא חולצין לאשתו, מפני שאין לו רפואה. העיד ר' יהושע בן בתירא על אחד ושמו בן מגוסת שהיה בירושלים והיה סריס אדם, ויבמו את אשתו, לקיים ולאשר את דברי ר' עקיבא. הסריס חמה לא חולץ ולא מייבם, וכן איילונית, אשה שיש בה פגם מהותי בכושר הרבייה ואינה יכולה ללדת - לא חולצת ולא מתייבמת. הסריס שחלץ ליבמתו - לא פסלה על ידי כך לכהונה, שחליצתו אינה נחשבת לחליצה. אולם אם בעלה - פסלה, ומדוע, מפני שהיא בעילת זנות. שכן ביאתו אין בה מצות ייבום ויש בה עבירה שבא על אשת אחיו. וכן איילונית שחלצו לה אחין לא פסלה, אבל אם בעלה - פסלה, מפני שבעילתה בעילת זנות.

ב גמרא שואלים: מכדי (הר"ר) שמעיען (שומעיים) יודעים

אנו כי לדעת ר' עקיבא דאמר חייבי לאוין כחייבי כריתות דמו (נחשבים) לענין תפיסת קידושין, וכל הנובע מכך, וחייבי כריתות לאו בני חליצה וייבום ניהו (לא בני חליצה וייבום הם) וכיון שסריס אדם הוא בגדר פצוע דכא, יש לגביו איסור לא תעשה שישא אשה מישראל, ואם עבר ונשא - אין נישואיו תופסים לר' עקיבא, ומדוע תיחשב חליצתו חליצה! אמר ר' אמי: הכא במאי עסקינן (כאן במה אנו עוסקים) - כגון שנשא אחיו של סריס גיורת, ור' עקיבא סבר לה (סבור כזה) כר' יוסי, שאמר קהל גרים לא אקרי (אינו נקרא) קהל, ולכן גם האסורים לבוא בקהל מותרים לשאת גיורת. ומקשים: אי הכי (אם כך) יבומי נמי (ויכול הסריס גם לייבם) את הגיורת!

ע ר ו נ י ס

בקשו להתיר נתינים / הראשונים דנו הרבה בענין זה, בגלל הקשר שיש בו לבעיה הכללית בדבר איסורם של הנתינים, האם איסור זה הוא מן התורה או מדברי סופרים, או שלגבי דור ראשון בלבד הוא מדברי תורה. לשיטה שאין איסור הנתינים אלא איסור מדברי סופרים, הרי עיקר עניינה של הסוגיה הוא פשוט, וכל היריין הוא ביחס להתרת הנתינים לבוא בקהל. ולדעת הסבורים כי איסורם הוא מן התורה היו שפירשו כי כאן לא נאמרו הדברים אלא ביחס לשעבודם בגדר עבדים, ולא ביחס להתירים בנישואין (וראה בספר הישר). וכבר הראו ראשונים כי לפחות שיטת הירושלמי בענין זה אינה כך, כי שם מוכח שמדובר ביחס להיתרם לקהל הרוקא. ולכל השיטות יש לומר כי שעבודם של הנתינים למזבח ולעדה הוא הסימן (לדעת האסורים) או הדרך להבליט את הברלתם (לדעת המתירים מן התורה), שאף אם אינם עבדים גמורים (ולכל היריין אין גופם קנו כעבדים) מכל מקום שעבודם עושה אותם כאילו היו עבדים. ומטעם זה הסבירו כי אף בית דין של רבי (ובירושלמי ר' אלעזר) יכול להתיר מה שאסר בית דין גדול יותר - משום שבית דינו של רבי רצה להפקיע את עבדותם (מכוח הפקר בית דין), וממילא יותרו לבוא בקהל, וראה ברמב"ן, ברא"ש וברשב"א שהארכו בכירור השיטות. חליצת סריס / ספיקו של ר' יהושע (שזה מחלוקת ר' עקיבא ור' אליעזר) קשור בבעיה עקרונית בענין הייבום. מצד אחד נראה שמטרת הייבום היא להקים לאחיו זרע, אולם אין בכדי אדם לקבוע מתי, ואם, יוכל הדבר להתבצע בפועל, אפילו כאשר הדיבם והיבומה מסוגלים לכך כל אחד לעצמו. ומשום כך (כמו במצנת פריה ורביה), אין אלא לדון במצב שבו קיימת בדרך כלשהי אפשרות להקמת זרע, ולכן, האיילונית שאין לה יכולת כלל ללדת ילדים אינה בכלל חיוב ייבום, ואותה שאלה עלתה גם לגבי הסריס, וחילוקי הדעות היו: האם הצד

א בימי רבי בקשו להתיר נתינים אמר להם רבי: חלקנו נתיב, חלק מזבח מי יתיר? ופליגא דרבי חייא בר אבא. דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: חלק עדה - לעולם אסור, חלק מזבח, בזמן שבית המקדש קיים - אסור, בזמן שאין בית המקדש קיים - שרי.

א משנה אמר רבי יהושע: שמעתי שהסריס חולץ וחולצין לאשתו, והסריס לא חולץ ולא חולצין לאשתו, ואין לי לפרש רבי עקיבא: אני אפרש: סריס אדם - חולץ וחולצין לאשתו, מפני שהיתה לו שעת הכושר. סריס חמה - לא חולץ ולא חולצין לאשתו, מפני שלא היתה לו שעת הכושר. רבי אליעזר אומר: לא כי, אלא: סריס חמה - חולץ וחולצין לאשתו, מפני שיש לו רפואה. סריס אדם - לא חולץ ולא חולצין לאשתו, מפני שיש לו רפואה. העיד רבי יהושע בן בתירא על בן מגוסת שהיה בירושלים סריס אדם, ויבמו את אשתו, לקיים דברי רבי עקיבא. הסריס לא חולץ ולא מייבם, וכן איילונית לא חולצת ולא מתייבמת. הסריס שחלץ ליבמתו - לא פסלה, בעלה - מפני שהיא בעילת זנות, וכן איילונית שחלצו לה אחין - לא פסלה, בעלה - מפני שבעילתה בעילת זנות.

ב גמרא מפדי שמעינן לרבי עקיבא דאמר חייבי לאוין כחייבי כריתות דמו - וחייבי כריתות לאו בני חליצה וייבום ניהו! אמר רבי אמי: הכא במאי עסקינן - כגון שנשא אחיו גיורת. ורבי עקיבא סבר לה כר' יוסי, דאמר: קהל גרים לא אקרי קהל. - אי הכי יבומי נמי מייבם!

חלקנו נתיב - דיכולין נית דין להתיב ולהפקיר חלקם של ישראל, דקיימא לן (יבמות פט, ג): הפקר נית דין הפקר. ופליגא דרבי חייא - האי דקאמר חלק המזבח מי יתיר, ואף על גב דמזבח נימי רני לא הוה קאמר דחלק מזבח אסור - פליגא דרבי חייא. חלק עדה לעולם אסור - עד שיתירוהו.

משנה והסריס לא חולץ כר' - דכתיב "לא ימנה שמו מישראל" - פרט לסריס ששמו ממזר, ואין לי לפרש - איני יודע אי זה סריס בן חליצה ואי זה סטור. סריס אדם - שנפטרס לאחר שנולד. סריס חמה - ממעי אמו. לקיים דברי רבי עקיבא - עדות זו של רבי יהושע בן חמיה - לקיים דברי רבי עקיבא העיד. לא פסלה - מן הכהונה, שאין חליצתו חליצה. בעילת זנות - שאסורה לו משום אשת אח שלא נמקום מזה.

גמרא כחייבי כריתות דמי - דאמר רבי עקיבא "החולצין" (יבמות מט, א): יש ממזר מחייבי לאוין, וסריס אדם מחייבי לאוין הוא, דכתיב (דברים כג) "לא יבא פלוג דכא". והיכי קאמר רבי עקיבא סריס [חולצין] את אשת אחיו? הא לא רמיא קמיה, ואנראי קיימא כחייבי כריתות, וקאי עלה נאיסור אשת אח.

תוספות

התרה. ואם היה מופקע מהם שעבוד לגמרי - שוב לא היה חל עוד עליהן. ואם תאמר: וכיון דנתיני אסירי מדאורייתא, מ"לא תתחתן", מאי שנא דמשוחרר מותר בהן ובשפחה אסור משום "לא יהיה קדש" ויש לומר: דלאו ד"לא תתחתן" איכא למילף משאר פסולי קהל, כגון ממזר עמוני ומואבי, דשרו בקהל גרים. אבל לאו ד"לא יהיה קדש" לא שייך למילף, דהא לא תפסי קדושין בשפחה, ולא הוי דומיא דשאר פסולים. ואם תאמר: ומאי שנא דממזר מותר בשפחה, דתנן ב"האומר" בקדושין (סט, א): ממזר נושא שפחה, אפילו לכתחלה, כדמוכח התיב בגמרא: ואמר רבינו תם: דלא שייך "לא יהיה קדש" בממזר, דעיקרו בא מקדישות, מאיסור דלא תפסי בו קדושין. ואין להאריך.

בימי רבי בקשו להתיר נתינים - אין זה מבטל דברי בית דין חברו, דהפקר בית דין היה הפקר. אי הכי יבומי נמי תתייבם - פירוש: אי אמרת בשלמא בנשא ישראלית איירי, אף על גב דהיא שפיר מתייבמת - אז לא תקשי אמאי אין מייבם, שהרי הוא אסור בה, דהוי פצוע דכא. ואידי דקאמר חולץ - קאמר נמי חולצין לאשתו. אבל כיון דאיירי בגיורת - איהו גופיה שרי לייבם.

ומקשים: אי הכי (אם כך) יבומי נמי מייבם (ויכול הסריס גם לייבם) את הגיורת!

הקובע הוא האפשרות בעתיד להקים זרע, או שהכל תלוי בכך שהאיש מצד עצמו היה מסוגל לכך, והוא מצוי איפוא בכלל תחום הייבום.

א ו ר ח

סריס אדם חולץ / סריס אדם שהיתה לו שעת פקרות - חולצים לאשתו או מייבמים אותה, והוא חולץ לאשת אחיו אבל אינו מייבם, מפני שאסור לבוא בקהל. כר' עקיבא, ובערות ר' יהושע בן בתירא. (רמב"ם, ספר נשים, הלכות יבום, פ"ז הי"ד. שריע אהיע קעב, ג)

סריס חמה אינו חולץ / סריס חמה ואיילונית אינם בגדר מצנת חליצה וייבום. (רמב"ם שם ה"ב. שריע שם סעיף א)

הסריס שחלץ לא פסל / סריס חמה שחלץ ליבמתו או שחלצו לאשתו, וכן איילונית שחלצה - לא נפסלה האשה לכהונה, לפי שאין ממש בחליצה זו. (רמב"ם שם. שריע שם)

סריס שבא על אשה פסלה / סריס שבא על אשה מקהל ישראל - הרי זו נפסלה בביאה זו מן הכהונה, ואם היתה כהנת - נפסלת מלאכול בתרומה. (רמב"ם, ספר קדושה, הלכות איסורי ביאה, פ"ח הי"ג)

כגון שנשא אחיו גיורת / מי שנשא גיורת, ומת בלא בנים, והיה לו אח סריס - מותר לו לייבמה, וכר' יוסי שאין קהל גרים קרוי קהל. (שריע אהיע קעב, ג בהגהה)

(שריע אהיע קעב, ג בהגהה)